

Az abszurd lovag

Türjei Zoltán: Térkép helyett

Magyar Napló–Írott Szó Alapítvány, 2014

Ez a könyv „térkép helyett” van, ahogy Türjei Zoltán már a kötet címében is jelzi szándékát. És valóban, a költő második kötete elrajzolt vérkört, életkört ír le maga és a környezete köré. Ez egy behelyettesítő szekvencia, ismétlődnek a dolgok, ahogy már a címadó versben is kifejezi: „De már felfedeztem, hogy / folyton csak ugyanaz ismétlődik” (*Térkép helyett*). És mi más lehet erre egy alkotó válasza, minthogy ezt az ismétlődést elkezd forgatni jobbra-balra, le-fel, alánéz, arrébb rúgja, játszik vele, hogy a szakralitást ilyen módon csomagolja, adja át nekünk. Mert az ismétlődés egyszerre lehet unalom és szakralitás. És Türjei e kettő között hajózik, imbolyog a hullámokon, és mint Styx, a révész XXI. századi változatban bohóckodja végzetesen komolyan elénk a világot és az árnyékvilágot. „Megtáltál – azt mondják – / és ott voltam a temetéseden is de / akkor is / Te a barátom vagy / csak most egy másik állapotban / az ilyenekre azt mondják halott... / de hát kérem / ez is csak egy változás.” Ezekből is egyértelműen látszik a groteszk iránti nagyfokú érzékenység, ami mellett vagy inkább amiből kinövekszik ez a savanykás-édeskés citrom, ez a filozófia. A költő, ha akarja, se tagadhatja le végzettségét. De nem is szándékozik erre, vállalja önmagát, és ezzel egyedi módon lép be az irodalom mérföldes csizmájába, hogy az írás selyemútját maga is végigjárja. A két szélső pont, ami fel- vagy kiforrasztja költészetét, a filozófia és az istenhit. E kettő hagyományosabb esetben egymás ellentétét feltételezi, ám Türjeinél összefonódik, és egy furcsa, groteszk, bizarr, de szeretetteljesen bizarr hang keveredik ki

belőle. Mintha egy próféta viccelődne, példázatokkal játszadozna, a sötét hangokat a hit bizalmával és a filozófia tekervényeivel puhítja fel. „Szentlélek tér. / »Vagyok, aki vagyok« - mondta az égő csipkebokor. / Én is mondanám, de ez most komoly. / (Vacak nem érti.) / Ó (van), aki van” (*Hátsó bejárat*). És nézzünk egy-egy példát a hit és a filozófia élesebb kifejezésére a kötetből: „Bennem a fa. / Ágai nőnek. / Karjaim, ujjaim / megszentelődnek. / Koronám a teremtés, / arany-haja csecsemőmnek. / Tenyeremben gyümölcs serken. / Visszaadom teremtőmnek” (*Philosophia sacra*). És a filozófus iróniája a vakhittel szemben: „Azt jósold kérek, / hogy jövőm sosem fogom / előre látni” (*Delphoi varázslat*). Nagyon találó a könyv borítója, köszönhetően Lengyel Rebekának és Zách Eszternek; egy grafikát láthatunk, ami emberfejet ábrázol, ahol az agy kihangsúlyozott részletei, akár az égbolt, a csillagok rendszerei, hol egymásba fonódnak, hol szerteágaznak, és valóban felvetődik a kérdés, hol ebben az egészben a rendszer. Valóban, saját agytekervényeinkből való kimenekülésünkhöz kellene, ha nem is GPS, de legalább egy elrongyolódott térkép, és van-e ilyen, kaphatunk-e ilyet, ha részlegesen is, kutatja Türjei. Egy nagyon szép Blake-re emlékeztető versben fogalmazza elénk látomását: „A tört fény miatt alig látom meg a mellettem / fekvő tigris. / Úgy tűnik ő is a Holdat bámulja. / Lehet, hogy észre sem vett. / Mindketten várunk valamit. / Talán azt, hogy az egymásba ugráló / kráterek kirajzolódó mintáiból / egyszer csak összeáll a térkép, / ami kivezet innen” (*Térkép helyett*).

A könyv három ciklusból áll össze, az első az *Egyre kevesebb* címet viseli. Ez a rész tulajdonképpen a költő belső és külső világát tárja elénk. Milyen is ez, tesszük fel jogosan a kérdést. Ez a világ egyszerre van bent és kint, mert rengeteg tárgyat, állatot és növényt vonultat fel, keveri össze őket, és azonosul velük, bújik a bőrükbe vagy a bőrük alá, vagy épp mögéjük, és a hátuk mögül kacsint ki ránk. „Időnként azt képzelem, hogy echinacea csepp vagyok” (*Időnként*). „Valamikor hegedű és vonó akartam lenni” (*Hegedű, verseny*). „Halottasdit játszanak a gyerekek. / - A talált vakon jó lesz. / Gondosan betemetik levelekkel és becézgetik. / Majd elunják és korhadt fával piszkálják, hogy éljen” (*Kint hagyják*). Mintha az egész világegyetemet igyekezne magába foglalni, és kilökní magából, hogy kívülről is lássa és megértse, véleményezze a költőben rejlő filozófus. De mindezt játékokkal és játékosan teszi. A hit gyermeki hangja folyamatosan ott húzódik még a drámák mögött is. Minél többször fordítjuk ki a világot, annál érthetőbb lesz, üzeni számunkra, mint ahogy a hurokelmélet, úgy kapaszkodik, fordul egymásba, melyik is a kígyó vége, az eleje? „Ez az üzenet / a benne lévő szavak / súlyától fontos” (*Levél Newtonnak*). Viccelődik velünk. De ez a vicc az életben maradás rejtelmét kutatja és tárja fel finoman, olykor meg extrém módon. A mese eszközeit is használja, újraértelmezve a felnőtt mítoszokat, a gyermeki rémálmokat. „Tegnap feljött a pincéből egy sárkány, / szalonnával a kezében. / Azt gondolnám, ilyenek már nincsenek. / Egy szelet kenyeret kért” (*Kitettem a lépcsőre*). Ami érdekessé és egyedivé teszi a költészetét, az a fogalmak és a tárgyak összekapcsolása. A szakrális és a profán egyszerre való megjelenítése, akár egy fúga, ahol a szólamok egyszerre kapcsolódnak össze, hogy egy harmadik értelmet próbáljanak meg közvetíteni. „A konyhában leejtem tegnapi álmom / felmosás után még ragad / rám valami belőle” (*Egyre kevesebb*). „Narancssárgán villogó tabuk

a padlásszobában” (*Mint a megpucolt halakat*). „Elhatározásaimból szobrot faragtam, vágyaimból gyertyát öntöttem, keserűségemből hálót szőttem” (*Rágyújtok*).

Ami árnyékot adhat – szól a második ciklus címe –, mert mi más, ami alatt megpihenhet az ember, „Türjei-Jób”, aki bolyong a térkép nélküli világban, és a küldetését próbálja követni, vagy épp az elől elmenekülni; nos, mi más lehet az árnyék, mint a szerelem. Szokatlan ez a rész is, hisz a kortárs költészetben megszokottabb a szerelem hiánya, vagyis a szerelmi költészet annak kudarcáról, a szakításokról, a be nem teljesülő vágyról zeng. De Türjei Zoltán életében – feltételezhetően – és költészetében ez másképp van, ez bizony szerelmi költészet, és költészet a javából, énekek-éneke. „Sarjadzol bennem némán / ülsz a félig kihajtott hagymák közt / kék vagy és csendes / reggeli imám elakad / fésületlen hajadban / száraz ágak kezében / belém bújsz mint pók / az elhagyott csigaházba / annyira szeretsz hogy sálat is / csomagolsz / utazom” (*hajadban száraz ágak*). De ne gondoljunk arra, hogy ez valami csöpögős érzékenykedés, nem: groteszkbe oltott érzelem. A feje tetejére állított nézőpont itt is végig jelen van: „Szerenádba tekerlek és hazaviszlek” (*Mikor sima combodon*); „beleszerettem egy miniszoknyába / a tegnapi villamoson sebhelyes arcú / emberekkel utaztam át az erdőt” (*csak az ablakban láttam*) – szól a szerelmi lírába öntött „örkényizmus”. „Kabátom voltál. / Mikor összehúztam az akadozó cipzárt, / megmelegedtek csontjaim” (*Születésnapodra*). És még egy érdekesség fellelhető e versek közt; a szerelmi filozófia, hogy a költő ezen a területen is hű maradjon önmagához: „Nekem mindig egyből jön a villamos. / Te mindig negyedórát vársz rá. / Ha veled vagyok, neked is egyből jön. / Ha velem vagy, én is negyed órát várok” (*Sínen vagyunk*). És végezetül vajon ilyen groteszk-szimbolikus módon megfogalmazták e már az orgazmust? „...nem tudom harisnya van-e rajta / kezdek félni hogy leszáll / vagy én

szállok le / de már sötétedik kezd eltűnni / és végül / mindent belepnek az őzek” (csak az ablakban láttam). Ám ezzel még nincs vége: a *Függelék*ben az utójátékot olvashatjuk, élhetjük át, amikor olyan nyitottá válik az ember, hogy mintegy szűrő nélkül át- és befolyik rajta minden. Ilyen ez a gondolatrítmusra épülő, egymásba fonódó, indaszerűen görgetett szöveg, ahogy kiereszti az utolsó élménydarabokat is, elbontja a formát, hogy aztán később újra összeépüljön, mint éjjel, szeretkezés után elszívott, elparázsló cigaretta,

amikor szétesik a világ, annyira közel a világegyetem, szinte letűdözi itt a költő. „...ne legyen valahol semmi tehát / LYUK mert az valami természetellenes / én attól félek / a fekete lyukak is olyan félelmetesek / állítólag még a fényt sem engedik ki”. Ebben a részben jóval sötétebb tónusok kerülnek elő, mintha egy rést engedne Túrjei, ahol az addig kordában tartott csorda-démonok láthatóvá válnak, és megsejteti, milyen lázas munka folyik önmagában, hogy ilyen tiszta és előremutató költészet legyen képes az olvasók elé tárni.

Kókai János

Szurcsik József, *Alatt-valók (olaj, 1990–2015)*

KÓKAI JÁNOS (1972) költő, kritikus, színházi alkotó.